

העצמות היבשות, במהופך

כשהגיעו הישראלים עדרים-עדרים, כשעירים משתלחים, פליטים
זועמים ושבורים, מיד המאיסו את העברית על עצמם ועל מארחיהם.
כפי שהתביישו הסבים והסבתות שלנו, האשכנזים, בידיש, כפי
שהתבייש בה בן-גוריון עצמו, כך אנו מתביישים כעת בעברית.

1. אם הבנים שמחה

16.04.2048

לנגיריגה-פרוינדשאפט 27, פוטסדאם 15169, שעת צהריים
שלום צחי. מה שלומך? אתה שומע אותי? מזמן לא הייתי אצלך. באתי דווקא היום,
שלא תצטרך לעבור את היום הזה לבד. בטח אתה לא זוכר איזה יום היום [צוחקת]. וגם
אם היית זוכר, אף פעם לא היית מוצלח במיוחד עם תאריכים. אשריך, צחי. אני מקווה
שאותי אתה עדיין זוכר. מה אתה אומר, צחי? אתה זוכר אותי? רוחמה בן-דוד? מירושלים?
באתי לדבר אתך קצת בעברית. כמה הזדמנויות עוד יהיו לנו לעשות זאת? אני
מצטערת שהשיחות שלנו כל כך חד-צדדיות. אני מקווה שלא מפריע לך לשמוע אותי,
לשמוע עברית. ומי יודע, אולי יתעורר בך פתאום הדחף להשיב? היינו מתווכחים על
הדברים האלה המון כשעוד היית אֶתנו.

אתה יודע שלא יהיה לי עם מי לדבר אחרי שתלך, לפחות לא במעגל הקרוב. טוב, זה
לא לגמרי מדויק. אתה זוכר את בני, דביר? הבכור שלי? הוא בן 41 היום. [שרה בשקט]:
דביר קודשו הביאני, וגם שם לא שקטתי. [מדברת:] אתו דווקא נעים לי לדבר עברית
כשהוא מגיע. הוא גם דוחק בבניו לענות לי. מסכנים. הגמגום של פלג, נכדי הבכור, כנראה
יותר מכאיב מאשר מנחם. שלא לדבר על המבטא. פלג, מלשון דור הפלגה. ובכל זאת, זה
עדיף מכלום. חבל שהם באים לעיתים רחוקות כל כך. אבל ענת, בתי, כבר כמה שנים לא
מסכימה בכלל לדבר אתי בעברית, ועל אחת כמה וכמה כשהיא באה עם הנכדים, יאקוב
ומלינה. אילו שמות נתנה להם. כואב לי שהיא ככה, מתנכרת, אבל אני יכולה כמובן להבין.

אני הראשונה שאודה שזו הייתה טעות להפנים את החלומות של ההורים ושל הסבתות שלנו. אתה מן הסתם תסכים אתי שזו לא מחווה שהגייתי לדרוש מבתי הבוגרת, ודאי לא שתעביר זאת הלאה לדור השלישי. גם בלי שתגיד זאת, צחי, אני יודעת היטב שאתה חושב כמוה, כמו ענת. ההיאחזות שלי בשברים של החזון הציוני גרועה בעיניך לא פחות מכפי שהיאחזות בקומוניזם הייתה גרועה בעיני הברלינאים אחרי נפילת הגוש. לדעתך זה לא מוסרי. זה לא סתם מיושן. זה דמנטי. בדמנציה אתה מבין, צחי. היית דמנטי עוד לפני שהיית דמנטי אפילו. זכותך. אני רוצה לומר לך, צחי, להתעקש אתך, שבדיוק כמו הציונות, כך גם העברית: האופי האלט-טסטמנטלישה (זאת אומרת התנ"כי) שלה הוא כמו סדרה של קללות גסות, כמו מטח יריות. כמו ז'רגון צבאי.

ולמרות זאת, שלא על דעתה, גם העברית הייתה לשפתם של יהודים גולים, כמו כל שפות היהודים. בשעה שהדמיון הגרמני עוד היה מגורה, משך שני דורות בערך, לראות במהגרים את הבוברים, הבנימינים והלסקר-שילריות החדשים, הייתה לעברית עדנה קטנה. אתה והחברים המלומדים שלך קיוויתם להניח אותה באגרסל, על אדן החלון, שם יתחדדו תוויה על רקע שמי ברלין האפורים, שיחמיאו לה, והיא תשיב מחמאה. אבל בדור שבו באתי הנה אני – לא כל כך הרבה אחריכם – דור שכולו צרות רבות וגזרות קשות מתחדשות, חוכמת הסופרים סרחה.

כשהגיעו הישראלים עדרים-עדרים, כשעירים משתלחים, פליטים זועמים ושוברים, מיד המאיסו את העברית על עצמם ועל מארחיהם. והאגרסל שלכם, שבירתו – תקנתו. כפי שהתביישו הסבים והסבתות שלנו, האשכנזים, ביידיש, כפי שהתבייש בה בן-גוריון עצמו, כך אנו מתביישים כעת בעברית. ביידיש התביישנו כי הייתה שפתו של הקורבן, שפתו של היהודי הלא נכון. עד שהתאהבנו ביהודי הלא נכון ההוא כבר לא הייתה לו שפה. איחרנו לקטוף את רימוני אהבתה של היידיש. אתה התרפקת עליה פה ושם. בעיניי, כזכור, זה היה מגוחך. בערך כמו ההתרפקות של הקנדים על שפת ההיידה. נוסטלגיה שממציאה אובייקט. אבל לא רק כמו יידיש, אנחנו מתביישים בעברית גם כפי שהתביישו הסבים והסבתות שלנו, הספרדים, בערבית, כי הייתה שפתו של האויב, או כפי שהתביישו הערבים בערבים המעורבות בעברית עצמה, כי הייתה משפריצה להם החוצה בתוך שפת הנכבש. מעניין לבדוק אם היא עדיין משפריצה לפעמים או שכבר נרגעה. מטבע הדברים, אין כרגע מי שיבדוק זאת. בכל אופן, הבושה שלנו היא כנראה שילוב של כל הבושות הללו יחד. כמאמר הכוזרי – העברית בשפות כלב באברים – בושתנו מלכת הבושות.

צחי, צחי... אין לך מה למחות; החוקרים תמימי דעים בעניין הזה – השפות הללו לא שורדות שלושה דורות מחוץ לסביבה לשונית חיה. אתה רוצה בוודאי לשאול, מה עם היידיש של החרדים? היא הרי שרדה? הלוא היא שורדת עד היום. אבל זה לא בדיוק כך. גם היא איבדה עצמה לדעת כשנטמעה בתוך העברית, ולפי שעה עוד לא הייתה לה עדנה מחודשת. אפשר להעלות על הדעת שלום עליכם אצל החרדים? אין סיכוי. היא ממשיכה גם עכשיו להתייבש. וזה עוד כשמדובר בקבוצה מלוכדת, שמתנגדת בכל מאודה להיטמעות ונושאת את לשונה ממקום למקום. והעברית, הלא היא שפה ככל השפות, לא כן? ולכן על אחת כמה וכמה שגם היא נועדה לגורל דומה.

עם זאת, יש להודות שהעברית התרסקה חזק יותר מאחיותיה דווקא בשל יומרותיה

המופלגות. מי שאמר והיה העולם, וכולי. [צוחקת] צחי, אני יודעת שאתה מאבד אותי כשאני מתחילה עם הדת... אבל נסה לפחות להקשיב, לשם שינוי. לא תמות מזה. וגם אם כן, מה כבר יש לך להפסיד. משפת הבריאה על עשרת מאמרותיה נשארה פחות או יותר רק הר' הגרונית, שמפריעה לנו מאוד בהליכים ביורוקרטיים. במקומות שאינם צרפת אנו מעמידים פני צרפתים כדי לתת הקשר מצודד לר'. במקומות שהם צרפת, אנו מעמידים פני בלגים או איטלקים מהצפון. עם קצת ריכוך היא משתלבת יפה בגרמנית. אך בחשבון אחרון, עדיף היה אילו היינו משמרים את היידיש. נה יה. מה שלמדנו בארץ לא היה אפשר ללמוד ביידיש. לשבור אפשר רק מה שקשה.

טוב, צחי, אתה צודק שאני מגזימה. אפשר לסמוך תמיד על הנוצרים שיוסיפו להחזיק ב־Hebraica Veritas, לפרנסה ולכלכלה, לעגוב עליה, גם אם אין עברים בנמצא. ככל שילדיי שלי להוטים להיטמע, לקום וללכת הלאה, כך גומעים הסטודנטים שלי בספרייה האוונגלית את השפה בשקיקה ובחרדת קודש. כל עוד שהם חובשים את הספסלים, לא תיתם לשוננו לגווע. כפי שראיתי שנכתב באחד הספרים שקטלגתי בשבוע שעבר, "הכנסייה נוטלת את הספר מידי בית הכנסת. בית הכנסת [הסינגוגה], שהפכה לעיוורת ועקרה, איננה אלא הספרנית שלה". אתון נושאת ספרים. תתפלא, אבל זה ספר מודרני דווקא, משהו מן המאה העשרים. אם אינני טועה, היו למכתם הנאה הזה אף גרסאות קדומות יותר. נדמה לי שברומא של שלהי העת העתיקה היו היהודים משולים אפילו למורי הדקדוק שמכשירים את מי שעתידים להיות המלומדים האמתיים קרוא וכתוב. וכן, אני יודעת שבעיניך אני בת מזל. זו עבודה מצוינת מהרבה בחינות. הספרייה הצילה אותי מטעם הלענה של הפליטות, והכנסייה אפשרה לי לעבוד במקצוע. אבל בשבילי [שרה:] ובא נוגש והגלני... זרים עבדתי. דחה אדמון בצל צלמון [מדברת:] וכולי.

כך או כך, זו חוויה בלתי רגילה לחזות בגרמנים הללו שרים ביאליק וטשרניחובסקי, ובייחוד נעמי שמר [שרה]: ובמערות אשר בסלע / מייללות רוחות / ואין יורד אל ים המלח / בדרך יריחו [מדברת:] וכולי וכולי. הרי זה כאילו הפעילו כאן הזרה ברכטיאנית. הלב נכווה ברותחין אבל המוח שופך מים קרים וממלא שחוק פינו. בגדול, אילו היית שואל אותי, הייתי אומרת לך שאנו מגשימים כעת את נבואת העצמות היבשות של יחזקאל – רק במהופך. אי אפשר לומר שאין לו חוש הומור, לצור ישראל וגואלו. אתה כמובן לא השכלת מעולם להעריך את חוש ההומור הזה.

[נאנחת]

ויקרא שמי לא רוחמה.

אודך כי עיניתני.

תהא קינתי שפוכה לפניך.

הפכת מחולי למספד לי.

פיתחת צרתי וצוקתי ותאזוני שק.

להתראות, צחי. אשתדל לבוא אליך שוב בקרוב.

30.09.2094

Dr. Peleg Ben-David

Überwindungsstraße

15796 Leipzig

– Einladung –

אדון ד"ר בן-דוד הנכבד מאוד,

אנו שולחים לך הזמנה אישית זאת לאירוע החגיגי לכבוד הפתיחה של המכון החדש "הכנסייה ומדע העברית" לשימור מורשת יהודי ישראל (IKWH) בדרזדן, אשר יתקיים בתאריך ה-29.11.2094 עם התרגשות רבה. בתור אחד מהאנשים האחרונים שמדברים בעברית כמו שפת אם, אנו מקווים ונלהבים שתהיה ידיד טוב של המכון שלנו.

בבקשה תרשה לי לתת לך את האינפורמציה על המכון:

I מייסד ונשיא

הרעיון להקים את המכון היה של פרופסור ד"ר אנדראס פון דר הארה. אדון פון דר הארה למד תאולוגיה אוונגלית בטובינגן עם דוקטורט ביודאיסטיק, אשר עסק בשירה עברית ב-Fin de siècle של המאה ה-20. הוא השלים את ההביליטציה באוניברסיטת היידלברג, שם אדון פון דר הארה שימש בתור וויסנשפטליכר מיטארבייטר לפרופסורין ד"ר הלנה ריינהארד-קוהל במכון למדעי המזרח הקרוב. המחקרים שלו מתקופה זו התרכזו על הסופר היהודי-ישראלי עמוס עוז.

אחרי שהשלים את הלימודים שימש אדון פון דר הארה בתור רועה במריינקירכה בהמבורג. גם שם הוא עסק הרבה ביחסים עם יהודים ובמיוחד עם הקהילה עם רקע ישראלי. אדון פון דר הארה גם עמד בראש מוזיאון השואה בהמבורג משנת 2082 עד שנת 2090 והיה מאוד פעיל בקירכנטאג. אדון פון דר הארה היה אחראי לתוכנית: "vom Studium in Israel zum Studium über Israel" – זאת התוכנית הישנה שהייתה בעבר באוניברסיטה העברית, שפרופסור ד"ר מיכאל קרופ הקים בירושלים ב-1978 ונפתחה מחדש ב-2045 כאן בגרמניה. כמובן אנו זוכרים כי הסבתא שלך, גברת רוחמה בן-דוד, לימדה דקדוק עברי בתוכנית שנים רבות וגם הקימה את הבבליוטק הקטנה של התוכנית בפוטסדאם. האוספים הבבליוטקים שהיו תחת הפיקוח שלה יועברו לבבליוטק של המכון. זיכרונה לברכה! אם יש לך תאווה לתרום תמונה של הגברת בן-דוד, אנו נתלה מאוד ברצון את התמונה בבבליוטק.

בגלל האהבה החמה של אדון פון דר הארה לעברית הישראלית הוא הקדיש את החיים לא לתת לשפה להיעלם. זיכרון ושימור של העברית זה בשבילו חלק חשוב מאמונה נוצרית וגם חלק חשוב מ-raison d'état של גרמניה. היחסים של גרמניה עם הספרות ושפה הישראליות בשבילו זה כמו היחסים של הברית החדשה עם הברית הישנה:

"Novum Testamentum in Vetere latet, Vetus Testamentum in Novo patet"] "הברית החדשה צפונה בישנה, הברית הישנה מתגלה בחדשה", (אוגוסטינוס בישוף היפו).

II מימון

אדון פון דר הארה התאמץ הרבה שנים על מנת להביא את הכסף להקים את המכון. זה נושא תרבותי חשוב, לכן העירייה של דרזדן והממשלה של גרמניה (ב.מ.ב.פ.) גם נותנות חלק של מימון. חלק אחר בא מהכנסייה האוונגלית של גרמניה (א.ק.ד.) וגם כמה כנסיות חופשיות, ועוד חלק בא מהיודישה גמיינדה. הפולקסוואגן שטיפטונג נתנה סכום ראשון נדיב להקים את הבבליוטק. הקרן הגרמנית למחקר (ד.פ.ג.) תומכת בתוכניות המחקריות של המכון. הרבה אנשים, יהודים ונוצרים וגם לא דתיים ואפילו גרמנים חדשים ואפילו מוסלמים גרמנים עם רקע של הגירה מתורכיה הם ידידים של המכון ותומכים של הקהילה.

III הפעילות של המכון

בבליוטק ומחקר

הלב של המכון זה הבבליוטק. יש בה יותר מ-100,000 ספרים בעברית ישראלית: יותר מ-10,000 ספרי שירה, בערך 50,000 ספרי פרוזה, ואוסף מאוד גדול של מגזינים ישראלים, מחזות, ספרים דתיים וספרים מחקריים בעברית. זה אחד מהאוספים החשובים בגרמניה של ספרות בעברית ישראלית.

ניתן להתרשם מהאוספים הבבליוטקיים כאן:

<https://www.ikwh-dresden.de/bibliotheksbestände/ikwh.html>

המבנה של הבבליוטק הוקם על ידי הארכיטקט היינריך אראינרטזין ונמצא כעת בשלבים מתקדמים של בנייה. המבנה המפואר משלב אלמנטים של אתרים ממוריאליים עם השפעות של ארכיטקטים ישראלים כמו רם כרמי, דורה גד ודוד רוניק. ניתן להתרשם מהמבנה כאן:

<https://www.ikwh-dresden.de/bibliotheque-architektur/ikwh.html>

הספרייה פתוחה לציבור הרחב עם הרשמה מראש.

ארכיון דיגיטלי

יתרה מזאת, אנו עובדים בספרייה על פרויקט ארכיוני של דיגיטציה מתקדמת שמתרכז על שנות ה-20 של המאה הזאת. הפרויקט כולל תיעוד של 10 מערכות בחירות, דיסקורס ברשתות חברתיות, שלטים של הפגנות, עדויות מהפוגרומים, מסמכים צבאיים משלוש המלחמות וגם משני המבצעים, אימפולסים של השופטים העליונים ושל הגנרלים של צה"ל, דוחות ועדויות, ועוד. זהו אוסף יוצא דופן וייחודי, שבדאי ימשוך הרבה עניין בעולם.

ניתן להתרשם מהפרויקט הארכיוני כאן:

<https://www.ikwh-dresden.de/digitales-archivierungsprojekt-israel-in-den-2020er-jahren/ikwh.html>

תוכניות לחוקרים וחוקרות

המכון פותח תוכנית לחוקרים עמיתים וחוקרות עמיתות. הכסף לתוכנית מגיע מהד"פ.ג. ומה"ב.מ.ב.פ. גם יחד. המכון נותן שטיפנדיות לחוקרים ולחוקרות מכל רחבי גרמניה, שיש להם תאווה ללמוד לעומק את השפה העברית הישראלית מדיסציפלינות שונות, כמו בלשנות ופילולוגיה, היסטוריה, תאולוגיה שיטתית, לימודים בין-דתיים, יודאיסטיק, תאולוגיה יהודית, מוזיקולוגיה, לימודים תרבותיים, מדע פוליטי ואתיקה. בוחרים את העמיתים והעמיתות על בסיס של מצוינות אקדמית, והם והן יעבדו על הדיסרטציונים וההבליטציונים שלהם ושלחן בספרייה ויוכלו לגור בגסטטהאוז לתקופות של בין חודשיים לשנתיים.

ניתן להתרשם מהתוכנית לעמיתים ועמיתות כאן:

<https://www.ikwh-dresden.de/forschungsstipendiatinnen/ikwh.html>

IV בקהילה

הפעילות של המכון היא לא רק מחקרית ואקדמית כי אם גם קהילתית. מאמינים ומאמינות של הקהילה הלוטרנית הקטנה של המחוז הכנסייתי (קירכנבצירקה) של דרזדן, תחת הרע"ה של הזופראינטנדנטים שרלוט הוריצונטזוכה-רוזנטאל ושטפן דונקלשטורם, התחייבו לשימור ולהחייאה של העברית מחויבות דתית, רוחנית ומוסרית עמוקה. בשבילם, העברית מוכרחה להישאר זיכרון חי, מלא תקווה לבואו של המשיח לו מצפים יהודים ונוצרים גם יחד ולכינון המלכות האלוהית, "במהרה בימינו אמן". לכן הסמינר הלוטרני לחינוך, שמתרכז על הוראה לאנשים צעירים ומבוגרים בקהילה, מכשיר מורים לדת מומחים לעברית ישראלית שמעבירים את הידע הלשוני העברי לדורות הבאים. הקהילה מארגנת גם ערבים של שירה בציבור וחוג קטן של תיאטר שמעלה מחזות ישראליים. באירוע הפותח של המכון בנובמבר הבא עלינו לטובה, הקבוצה של הנוער תבצע זריה קצר של מונולוגים ממחזות של נשים ישראליות: ענת גוב, עדנא מזי"א וזביון ליברכט. הם יציגו את הקטעים בגרמנית עם שפרכרטקסט בעברית ישראלית, כדי שכולם יוכלו להבין את הטקסטים היפהפיים ולשמוע אותם עם הצלילים המקוריים שלהם.

ניתן להתרשם מהפעילות הקהילתית כאן:

<https://www.ikwh-dresden.de/gemeinschaftsaktivitaeten/ikwh.html>

קוהר

הקוהר T-ikwh-a יתחיל בשנה הבאה לפעול תחת הניצוח של דורותאה שאדנ-פרוידה, בשיתוף פעולה רחב עם מורים ותלמידים מבית הספר לחזנות באוניברסיטת פוטסדאם. כל היצירות שהקוהר ישיר יהיו בעברית, חלק בעברית מקראית וחלק בעברית ישראלית, חלק מזמורים דתיים וחלק שירה עברית מודרנית.

כאן ניתן למצוא מידע על גברת שאדנ-פרוידה ולהאזין ליצירות בניצוח שלה:

<https://dorotheaschaden-freude.de>

הבראישר-גוטסדינסט: טקסים וליתורגיה

הרועים והרועות במחוז שלנו עובדים בצמוד עם מורים לדת, חוקרים ליתורגיים ופילולוגים מומחים כדי לשלב בתפילות, בטקסים הרגילים, בדרשות, בחגים, בהטבלות, בקונפירמציות, בחתונות ובלוויות, מילים וביטויים רבים מהשפה ומהתרבות העברית והישראלית, ועל ידי כך להקים שוב לתחייה את השפה העברית. המומחים ישלבו את הטקסטים העבריים בתפילות ובמזמורים השגרתיים בצורה אורגנית. בנוסף לכך, יקריאו את ההקראות מכתבי הקודש במתכונת דו-לשונית, בגרמנית ובעברית גם יחד. בהמשך נבחן גם את האפשרות, בנוסף לטקסים בלוח השנה הליתורגי הנוצרי, לערוך גם אירועים ליתורגיים בין-דתיים בשיתוף עם היידישה גמיינדה של דרזדן.

האירוע הפותח

הפתיחה החגיגית של המכון ב-29 בנובמבר תכלול נאומים, קטעים מוזיקליים ותיאטרונים חיים, הקרנה של סרטונים קצרים, תפילה דו-לשונית לשלום וארוחת ערב קלה (תפריט צמחוני). האירוע ישודר בטלוויזיה הגרמנית הלאומית ובערוץ הרדיו האוונגלי גלאובנסשטימה.

אנו מקווים מאוד לראות אותך בין האורחים הנכבדים שלנו באירוע לרגל הפתיחה בעוד חודשיים, ומזמינים אותך לקחת חלק בקהילה של המכון מעתה ועד עולם. אנא כתוב לנו האם אתה מתכוון להגיע לפתיחה החגיגית עד 30 באוקטובר.

בברכה ידידותית, גם בשם אדון אנדראס פון דר הארה,
גמר חתימה טובה!

זבינה טרוסט

Sabine Trost

Sekretärin des Präsidenten

Institut IKWH "Kirche und Wissenschaft des Hebräischen"

für die Bewahrung des Erbes der Juden Israels

Hoffnungsstraße 24/25

D – 10117 Dresden

Tel.: +49-30-50779-621

FAX: +49-30-50779-622

02.10.2094

Sehr geehrte Frau Trost,

שלום וברכה!

Vielen Dank für die freundliche Einladung. Ich würde mich freuen, zusammen mit meiner Frau, Dagmar Blum-Ben-David, und meinem Kind, Klaus Ben-David, an der Veranstaltung teilnehmen zu können. Soll ich eine Rede für die Veranstaltung vorbereiten?

Ich würde gerne ein gerahmtes Foto meiner verstorbenen Großmutter in die Bibliothek bringen. Könnten Sie mir bitte sagen, wann ich es mitbringen soll und zu wem?

בציפייה, אנו נראה אותנו במאי,

בברכה חמה,

ד"ר פלג בן-דוד

Dr. Peleg Ben-David, Zahnarzt
34 Überwindungsstraße
15796 Leipzig
Tel.: +49-30-60999-825